

Nicotina.

Češki spisal Svatopluk Čech.

Brat Laktanc je bil jako pobožen mož. S posebno vestnostjo je izpolnjeval pravila svojega reda, da, še celo več je storil, nego so zahtevala. Za primer navajam samo to, da se je nele postil vsak petek z brati ob ribah in vinu, temuč je celo svoj debelkasti nos — dasi je bil strasten njuhalec — mrtvičil tisti dan s strogim postom. Ne bo se torej nihče čudil, da je zapriseženi sovrag človeštva uporabljal vse zvijače, da zavede tega skoro svetega moža od poti pravičnosti.

In kakor spreletuje včasi tudi najčistejšo dušo senca pregrehe, je dal brat Laktanc vznikniti v sebi grešni misli, ki je postregla peklenskemu napadalcu kot napeljevalno sredstvo. Začel je namreč nekoč zvečer v pusti svoji meniški sobici primerjati življenje, h kakršnemu ga je obsojala obljuba, z usodo mladega plemiča, ki si je bil tistega dne odpeljal izpred oltarja samostanske cerkve plemkinjo, nežno kakor cvetlica, ter je končal to primero z globokim vzdihljajem. Od tistega časa so se mu vsiljevali češče v misel ter se hulili ne le v mraku tihe celice, temuč tudi nad jutranjim brevirjem, pri nedolžnih radostih refektorija in med nočnimi skupnimi molitvami na koru iz njegovih prsi boleštni vzdihljaji.

Ko pa je nekoč potoval brat Laktanc ob krasnem poletnem dnevu prosjačit na svojem dolgouhatem sivcu po pustem kraju, je oslepila ona grešna misel s posebno živostjo njegov duševni vid. Vzel je namreč ravnokar iz odrgnjene kute tobačnico, odprl napol pokrovček ter skrivil prste k poštenemu ščepcu, v tem pa se je zmuznil njegov pobožno proti nebesom vzdignjeni pogled slučajno na slikovito, napol z zlato ograjo klasov zastrto skupino. S hrbtom k njemu obrnjena, sta ondi stala brhek kmetič in zala, z divjim makom ovenčana ženica, ljubkajoča se v tesnem objetju. Prsti so mu ostali v zraku skrivljeni, pokrovček tobačnice je bil napol odprt in oči brata Laktanca so počivale nevoščljivo na srečni dvojici. Posebno čuvstvo ga je zdramilo iz te negibčnosti. Zdelo se mu je namreč, kakor bi bila neka velika teža nagloma njegovo roko, držečo tobačnico, potlačila čisto na sedlo. Obrnil je oči predse, in kdo popiše njegovo strmenje, ko je zagledal okrogli pokrovček tobačnice docela odprt in v njej prekrasno žensko bitje, stoječe

na koncih drobčkenih šolničkov. Rjava bleščeča svila je objemala njeno nežno telesce z nagubanimi zagibi, skoz katere so radovedno gledale snežnobeke čipke; okolo stása je valovil siv šal iz tenke muselinaste snovi kakor valeča se proga dima; fina dlan je razpenjala veliko rjavo pahljačo, katere pestre, mične slike so izpreminjale vsak hip svojo obliko in barvo; nad njo se je sklanjal z dražestnim nasmevom droben obrazek, nekoliko rjavkast, toda zapeljivo krasen, z dvojico čudovitih plamtečih oči; skoz temnorjave kodre so bile prepletene vrvce velikih sivih biserov, ustvarjenih kakor iz pepela fine smodke. Odkod je zašla ta rjava rusalka v tobačnico? Brat Laktanc se je pozabil, strmeč nad čudovito prikaznijo, prekrižati.

In predno se je zdramil iz strmenja, je skočila rjava deklica iz tobačnice na oslov hrbet in, sedši tik brata Laktanca, je objela s toplo ročico njegov vrat ter izpregovorila, kakor bi zvončki zveneli: »Priatelj moj! Jaz sem Nikotina, hči tobačnega kralja, h čigar najzvestejšim podanikom se prištevaš. Dolgo je že slišal moj kraljevski oče bolestne vzdihljaje, s katerimi si koprnal po radostih zakonskega stanu. Ker ni mogel dalje gledati tvojih muk, je mene poslal, eno iz tisočernih svojih hčera, da sem ti ljubeča družica življenja. Ugajaš mi, s prvim hipom sem se zaljubila v tebe. Torej poglej tudi ti mene ter reci, ali me hočeš sprejeti za svojo ženico?«

Brat Laktanc ji je gledal med tem govorom v lepe žareče oči in čim dalje je gledal tja, tem dalje se je od njega odmikal turobni angel varih. Pri pogledu na krasno bitje pred sabo je nagloma pozabil na dano obljubo, na svetost svojega stanu, na vero, na Boga. Tako ljubka deklica ni obletavala niti v najživejših sanjah njegove asketične celice. Nehote je zaprl tobačnico ter jo urno skrnil v odrgnjeni kuti, kakor bi se bal, da bi sladka njegova nevesta ne skočila vanjo nazaj. Potem je sklonil v omotici razkošja oči in glavo ter pritisnil lepo devo tako strastno k sebi, da je začutil skozi raševino utripanje njenega srčeca.

Ali nagloma, kakor bi se bil streznil, jo je pustil iz vročega objetja ter vzkliknil žalostno: »Kakšen norček sem! Kako morem bivati ob tvoji strani v tej-le kuti, z molkom iz klokočevine za pasom?«

Nikotina se je nasmehljala. »Ako ni druge ovire«, je dejala, »sva že svoja. Glej to pahljačo! To je čarodejska pahljača domišljije. Ž njo ti odpihljam zadnjo skrb!«

Ob teh besedah je zavihtela s pestro pahljačo; in glej! z brata Laktanca so izginile hipoma rjava kuta z rožnim vencem, tudi

okorne sandale, in namesto njih so se prijela njegovega telesa bogata, z zlatom prepletena oblačila, dolga sablja z zlatim držalom in visoki jezdarski škornji z zlatimi ostrogami. Na mesto kapuce je pokril njegovo glavo bired s plapolajočim, raznobarvnim perjem.

Zavihtela je s pahljačo v drugič. Na mah se je premenil osel pod njim v temnorjavega konja s pepelasto grivo.

Zavihtela je v tretjič. Kraj se je izpremenil hipoma in pred njima, kakor bi bilo vzraslo iz tal, se je prikazalo razsežno, prekrasno mesto, polno vitkega belega stebrovja, cvetnatih balkonov, visokih zobčastih stolpov in bohotnega zelenja, skozi katero so vabljivo gledale zlate pomaranče in citrone.

»Glej, najin grad!« je dejala Niķotina, kažoč na slikovit gradič, katerega belo stebrovje kakor vrsta bajnih lilij se je vzdigovalo iz gladine velikega, s košatim drevjem obrobljenega ribnjaka, po katerem so plavali mirno in ponosno snežnobeli labodi. Truma brhkkih plemičev in pestro oblečenih služabnikov ju je sprejela pri vhodu. Med njimi je obudil neki ponižno pripognjen menih posebno pazljivost brata Laktanca. Ta menih — hišni izpovednik — je bil njemu samemu jako sličen. Debelkasti, zaripli nos — mežikave oči — nabuhla lica, do pasu segajoča osivela brada — zraven pa rjava kuta z rožnim vencem iz klokočevine za pasom ter izraz pobožne ponižnosti na obrazu: ravno tak je bil pred trenutkom brat Laktanc. Ta izpovednik je napravil na srečnega novoporočenca pri prvem pogledu neugoden dojem.

Po marmornatih stopnicah sta bila uvedena nova zakonca v prelestno dvorano, kjer ju je čakala izbrana miza. Med pojedino so obletavali njuna ušesa sladki, čarobni zvoki, kakor bi prihajali iz zlatih sten dvorane. Gospodje in gospe, sedeči okrog mize, so sijajno tekmovali z duhovitimi šalami, izbranimi dovtipi. Toda Laktanc ni imel zanje posluha; vso njegovo pazljivost so zavzemale miline krasne Nikotine. Stiskal ji je ročico, nagibal se je k njenemu ušesu z nežnim šepetanjem, na katero je ona odgovarjala s prijaznim, mnogoobetajočim nasmevom.

Po gostovanju sta stopila na balkon. Spodaj z vrta so se vzpenjale bohotne ovijalne rastline celo do njegovega omrežja, prepletale so se s širokim, raznolikim listovjem ter se priklanjale z velikimi, ognjevitimi cveti nad glavama srečnega para. Sedla sta ondi tesno drug tik drugega. Kakor srebrn srp je sijala luna nad tenkimi stolpiči in majajočimi se vršički pinij, sivi mrak je bil nasičen z omamljivo vonjavo. Nikotina se je doteknila s svojimi, kakor žamet

mehkimi prstki srebrnih strun mandoline ter je prebudila v njih roj blagomilih akordov. Premagan od sladkega hrepenenja, je skončal srečni Laktanc z vročim poljubom njeno pesem.

Za zamorko, nesočo pred njima zlato svetiljko, sta odšla v spalnico. Kaka je bila ta soba! Na tleh mehke barvaste preproge, pa stenah velikanska kristalnasta zrcala ter z nasladnim čarom prenasičene slike, sapa napojena z dišečim dimom, ki je izhlapeval iz zlatih trinožnikov! V vratih so se zableščali še zobje zamorke v šegavem nasmevu, nato se je raztegnil sanjav mrak po sobi in težke svilene preproge so se zgrnile pred prelepo posteljo . . .

Laktancu je preteklo nekaj dni kakor v raju. Najdrznejše sanje, s katerimi je kdaj peklenščak motil v samostanu njegova pobožna premišljevanja, so bile izpolnjene. Niti meglica doslej ni motila obnebja njegove grešne sreče.

Solnčni žarki, obarvani od jasnorumenih preprog v oknu, so opletali s posebno svetlobo melanholični obrazek in pol odgaljeno nedrije Nikotine, ki je doslej počivala v mehki postelji. Njen soprog je že stal pred njo oblečen, kakor suženj čakajoč povelja. Vzdignila se je malo, zehnila ter iztegnivši se je dejala z zapovedujočim glasom: »Podaj mi šolničke!« Gospod soprog je molče izpolnil ukaz. Bil je že namreč navajen enakih uslug. Nikotina, ko si je obuvala šolnič na mično nožico, je zapovedala dalje: »Zdaj mi prinesi Kuruka!« Kuruk je bil velika, pisana papiga, ki se je gugala v zlatem obročku, obešenem blizu okna. Laktanc je pohitel po papigo. Ko jo je hotel z obroča sneti, je zatrepetal Kuruk jezno s perutnicama ter piknil uslužnega soproga z velikim kljunom tako neusmiljeno v prst, da se je Laktanc, ker ga je zgrabil srd, nad njim znosil s precejšnjim sunkom. Toda slabo si je s tem ustregel!

Nikotina, zapazivši osramočenje svojega pisanega ljubčka, je zavpila rezko ter previjala roke nad glavo. »Surovež!« je vzkliknila gnevno, »kaj ti je storila nedolžna živalca?!«

»Glej, kako mi krvavi prst!« je odgovoril soprog.

»In radi take malenkosti trpinčiš slabotno tičico? Sram te bodi! Še toliko ljubezni nimaš do mene, da bi meni na ljubo pretrpel malo opraskanje! O, kako sem nesrečna! To je plačilo za to, da sem tebi, staremu menihu, žrtvovala svoje mlado življenje, da sem ti svojo lepoto, nedolžnost, srečo čarovne dežele — vse darovala! Ti nehvaležnež! Ti surovež!«

Ihteč in jokajoč je vteknila svoj obraz v blazine.

Laktanc je stal pred njo kakor ubog grešnik; zaman jo je tolažil z najslajšimi imeni, ki so mu ostala v spominu iz Salomonove »Visoke pesmi«; zaman jo je prosil stotisočkrat odpuščenja.

»Poberi se mi izpred oči, surovež!« je bil edini odgovor ihteče Nikotine. Šele, ko je padel pred njo na koleni ter sam sebe ozmerjal malovredneža, mu je pokazala ženka nekoliko razjasnjeno lice.

»Peljimo se kam na izprehod!« je predlagal za nekaj časa spokorjeni Laktanc. Zahrepenel je že namreč po svobodnih širokih njivah s pesmijo škrjančkov in zlatimi klasovi, skoz katere je romal kot beraški menih s takim veseljem na svojem sivcu.

»Nikamor se ne popeljeva!« se je odrezala Nikotina. »Ali si se me že naveličal? Glej! Ne zadostuje ti več moja tovarišija, možek! O, jaz uboga, prevarjena žena!«

»No, ostaniva tedaj doma, angelček!« je dejal soprog z jagnečjo pohlevnostjo. »Kjerkoli bivam s teboj, povsod sem blažen. Po tvoji želji ostanem doma.«

»Ne, peljiva se!« je viknila soproga.

»Prav, peljiva se torej! Kakor ti je ljubo! Morebiti bi se peljala malo na deželo, med klasovje in škrjančke?«

»Nič na deželo!« mu je presekala Nikotina besedo. »V mesto se popeljeva! Moram si ondi nakupiti nekaterih stvari za veselico, ki jo prirediva danes na najinem gradiču. Pojdi k najinemu blagajniku po tisoč cekinov!«

Laktanc se je nemalo ustrašil te vsotice, toda spomnivši se gradiča in neštevilnih služabnikov, je odšel brez ugovaranja. Ko mu je našteval blagajnik zahtevani denar, je zmajal sumljivo z glavo ter podtaknil besedico: »Še eno leto tako, in bomo berači.«

»Kako? Kaj zmanjkuje dohodkov?«

»Še za polovico stroškov jih ni«, je dejal hladno blagajnik.

Laktanc je v svoji priprostosti smatral za pametno, da svoj pogovor z blagajnikom pove soprogi. Posledica tega je bila pomnožena izdaja solz in očitanj z ene, prošenj in rotenja z druge strani, slednjič pa takojšnji odpust blagajnika.

Zvečer so imeli na gradiču veselico. Vse sobane so bile izpremenjene v pravljiske gaje, po katerih je Nikotina plavala kakor kraljica vil; za vlečko je imela roj gizdavih, naščeperjenih plemičev, katere je obdarovala semtertja z milostnimi nasmehljaji in pogledi. Gospod soprog se je vlekel kakor senca v oddaljenosti ter slišal semtertja opombe: »Kako zala gospa, kako oduren gospod! Škoda je je za takega grdavs! . . .« in enako. Končno je obtičal med

neko precej debelo in drugo zelo suho matrono, katerima je pa moral do belega jutra dvoriti, potem pa miriti ljubosumno soprogo.

Temu dnevnu so bili naslednji jako podobni. Jutranji prizori s šolničkom in papigo so postajali samo živahnejši s pomočjo omedlevice, groženj z zakonsko ločitvijo, soproagine muhe so postajale vsakovrstnejše in stroški za njene potrebščine večji, večerne veselice pa so se vrstile z izprevodi po vodi v raznolikih ovenčanih ladjicah, z izleti in lovi, pri katerih veselicah je prišel Laktanc po čudnem naključju vselej med debelo in suho matrono, in okoli gospe je poletavaval ter se sukaval vedno številnejši roj gospodičev kakor čmrljev okoli cvetice, katerim je ona razdeljevala vedno radodarnejše milostne nasmehle in poglede.

Naš Laktanc je postajal dan za dnevom vedno bolj zamišljen ter se je v duhu češče spominjal nekdanjih samostanskih časov. Nekega dne se je v njem obudila želja po slani čebuli, ki je bila v samostanu njegova priljubljena slaščica, tako močno, da je ni mogel premagati. Toda Nikotina ga je zasačila na samem dejanju ter mu prepovedala za vse čase pod krutimi kaznimi to pikantno slaščico. Nekega dne se je izmuznil z letovišča v neko izmed tistih krčem, v katerih je v času svojih prosjaških obhodov tako rad za čudodelne podobice jedel in pil, toda domači prizor, ki je sledil po tem kratkočasju, mu je pregnal iz glave skomine za posete takih krčem. Kakor draga relikvija izza meniških časov mu je ostala edino koščena okrogla tobačnica, ki je pri čarodejnem izpremenjenju s pahljačo obtičala v žepu njegovih z zlatom prepletenih hlač. Skrivni ščepci iz nje so bili kapljice balzama na rane, katere je vsekavala Nikotina tako pogosto nežni njegovi duši.

Ko pa ga je nekoč, božajoč in poljubljaajoč svojo papigo, zopet pošteno okarala, se je ohrabril Laktanc k opombi, da ljubi bolj svojega Kuruka nego moža.

»Menda vendar nisi na papigo ljubosumen!« je odgovorila soproga pikro.

Laktanc si je ob tem spomnil godca, čigar flavta je pred kratkim cele 4 ure ostala s svojim gospodom in Nikotino v pokriti izletni ladjici, spomnil se je brhkega fantiča, kateremu je stisnila sinoči Nikotina v roko neko pisemce, spomnil se je hišnega izpovednika, kateremu se je vsak drugi dan izpovedovala pri zaprtih vratih, spomnil se je tudi drugih mož, na katere je smel biti ljubosumen. Največji srd je gojil do omenjenega izpovednika, ki mu je bil tako podoben. Spoznal je namreč razen drugega iz menihovih

pogovorov, da mu je v izpovednici razodela celo prejšnji stan svojega moža, dasi se je zarotila in za trdno obljubila, da bo o tem molčala. Uvaživši vse te okoliščine, jo je vprašal s pikrim nasmehom: »Ali si pa tudi razodela svojemu izpovedniku, kako si postala moja žena?«

Nikotina se je odrezala: »In zakaj bi mu tega ne razodela? Saj mi je že za to žal, da sem se takrat priklenila na tebe, katerega sem vsega, kar si zdaj, storila z mahljajem pahljače.«

»O da bi ti — —« Laktanc ni dokončal svoje želje. Druga misel mu je blisnila nagloma v možganih. »Glej«, je dejal s hlinjeno vnemarnostjo, »ne zameri, če ti izrečem svoj dvom, da si takrat v istini skočila iz moje tobačnice.«

»In zakaj dvomiš o tem?« je vprašala osorno Nikotina.

»Ker bi tukaj nikdar ne imela dovolj prostora.« Pri teh besedah je pokazal mož na okroglo tobačnico, katero je bil potegnil iz žepa in, odvzemši njen pokrovček, postavil na mizo.

»Ha, ha, neumnež!« se je zasmejala zaničljivo ženica. »Pokažem ti, koliko mi nadčutna bitja potrebujemo prostora«. Skočila je s koncem drobnega šolnička v tobačnico ter se je začela v njo krčiti, se pogrezati, da je slednjič samo rjavi val njenih las s pepelnastimi biseri gledal še na površje. Toda kakor blisk se je zaklopil nad njo pokrovec in Laktančeva roka je prekrizala vse s svetim križem.

In glej! Hipoma je izginila miza, preproge, cela bleščeča dvorana in pred ostrmelim bratom so se pokazala dolga oslovska ušesa. Sedel je na svojem sivcu v sredini znanega kraja, v eni roki je držal napol odprto tobačnico, prste druge je imel skrivljene k poštemu ščepecu. Škrjančki so prepevali nad njim, mušice so mrgolele nad valovjem zlatih klasov in za temi se je objemal brhek kmetič z zalo, z divjim makom ovenčano ženico. Brat Laktanc je obrnil urno oči od mične skupine, oddahnil si je globoko, kakor bi mu bil padel težek kamen s prsi, povzdignil je oči z izrazom vroče zahvale proti nebesom in iz njegovih ust so se izvile besede: »Zlati celibat!« Nato je vzel iz tabatiere ščepec tobaka; toda od tistega časa baje ni odprl nikdar svoje tobačnice, ne da bi je bil poprej oborožil z znamenjem križa zoper vse peklenske napade.

Prevedel—*dil.*

